

VIII Міжнародний Конгрес українців
«Тарас Шевченко і світова україністика:
історичні інтерпретації та сучасні рецепції»
(до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка)

21–24 жовтня у м. Києві Міжнародною асоціацією українців, Національною академією наук України, Київським національним університетом імені Т. Шевченка за підтримки Київської міської держадміністрації був проведений **VIII Міжнародний Конгрес українців**. Основна тема, що виносилася на обговорення учасників Конгресу — «Тарас Шевченко і світова україністика: історичні інтерпретації та сучасні рецепції». Загальна тема була приурочена до 200-річчя від дня народження Т. Шевченка. В рамках Конгресу за участі Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАНУ було проведено три секційних засідання, присвячені філософській та релігієзнавчій тематиці: «Історія української філософії: пріоритетні дослідницькі напрями», «Філософсько-антропологічні погляди Тараса Шевченка», «Тарас Шевченко і християнство». На них було виголошено всього 24 доповіді на актуальні теми історії філософії України та сучасного шевченкознавства.

Зокрема засідання секції «Філософсько-антропологічні погляди Т. Шевченка» відбулося 23 жовтня в Інституті філософії імені Г. С. Сковороди НАНУ під головуванням Ірини Валявко. На ній було виголошено 7 доповідей. Секцію відкрила професор з Польщі Ірина Бетко, яка виголосила доповідь на тему «Релігійно-філософська поезія Тараса Шевченка у світлі теорії архетипів». В ній до творчості Шевченка, а саме до релігійно-філософської поеми «Марія» та «Давидових псалмів», було застосовано аналіз архетипів К. Г. Юнга, у якому згадані твори аналізувались у співставленні Шевченкових творів-переспівів з біблійними оригіналами. На думку І. Бетко поема «Марія» є не спробою десакралізації образу Марії, яку сам поет дуже поважав, і не антиклерикальним протестом, а радше результатом явлення психічних архетипів несвідомого. Марія постає тут як сукупний образ аніми у двох провідних іпостасях — ошуканої дівчини та матері, що втратила сина. До цього п. Бетко додала архетипи Кори та Психеї, впливами цих архетипів та їхнього розвитку вона пояснює трансформації образів у поемі. Виступ Ірини Бетко викликав активну і тривалу дискусію, у якій взяли участь всі присутні.

У доповіді Тетяни Цимбал із Кривого Рогу на тему «Екзистенціали батьківщина-чужина в житті і творчості Т. Шевченка» здійснено спробу аналітики творчості Шевченка через екзистенціал «укорінення» і дослідження архетипів «батьківщини» та «чужини» в його творах. На її думку антитеза «своє — чуже» є одним із фундаментів соціальної міфології, і у Кобзаря це чітко виражено аж до релігійно-метафізичного протистояння України (святого града Києва, що нагорі, країни дитинства, Кобзареві Ітаки чи шуканого Небесного раю) — та «Московщини» (Петербурга, як «метафізичного надиру» (вислів О. Забужко), де «кругом чужі люде»). «Чуждість» Шевченка як «малороса в імперії», його комплекс вигнання наклали печать на його творчість, яка є достоту «творчістю вигнання».

В обговоренні доповіді О. Забужко наголосила, що Шевченко і Гоголь є обидва «письменники з акцентом», що зробило з них зірок імперської публіки, проте вони обрали з одного тла різні барви та різні стратегії поведінки в одній ситуації. У своїй власній доповіді «Юрій Шевельов як шевченкознавець: до постановки питання» Оксана Забужко охарактеризувала спосіб мислення Ю. Шереха-Шевельова як «від достеменно доведеного часткового до загальних стратегем і до зерен майбутніх теорій» та перерахувала шевченкознавчу бібліографію Шевельова.

Наступний доповідач — Володимир Личковах із Чернігова звернувся до проблеми етнокультури та символічної структури культури. У своїй доповіді «Сакральні сигнатури українського мистецтва» він презентував власну книгу: «Філософія етнокультури: методологічні та естетичні елементи історії української культури» (Київ, видавництво «ПАРАПАН», 2011 р.). В ній виводить початок рефлексії над українською культурою від П. Куліша, відводячи Шевченкові дорефлексивний, іманентний момент буття культури. В його доповіді аналізувались різні окремі сигнатури українського мистецтва, де виокремлювались дві засадничі: сигнатури Софії (за С. Б. Кримським), та Спаса.

Ірина Валявко виголосила доповідь про «Світоглядні настанови Тараса Шевченка в осмисленні Дмитра Чижевського». Вона зазначила, що Чижевський констатував дискусійність питання наявності у Шевченка єдиного, тривкого, тяглого філософського світогляду та виокремив три оптики бачення Шевченка: з погляду соціалістичного реалізму, як революційного демократа, атеїста тощо; з погляду націоналістичного (Донцова та ін.) як українського національного трибуна, генія і пророка української нації, що закликав до розправи з ворогами; як пророка і генія, що ототожнювався з українським посполитим народом (таке бачення притаманне його сучасникам, зокрема, М. Костомарову та М. Драгоманову). Чижевський натомість об'єднує усіх «лівих» і «правих», вписуючи їх у контекст

українського національного дискурсу як співрозмовників. Він вбачає головною рисою Шевченкового світогляду антропоцентризм, який проявляється в усьому: в релігії, в природі та історії. В центрі Шевченкового світогляду лежить людина, відчуття власного болю, власного Я. Природа є резонатором душі людини, вона вторить душевному настрою людини. Релігія є антропоцентричною, і тут є цікава паралель до Д. Штрауса із його антропоцентричним розумінням релігії. Історію так само Шевченко мислив лише у стосунку до власної екзистенції, знелюднена, дезекзистенційована історія не варта уваги. Цілісність світогляду Шевченка поєднується з міфотворчістю поета, який через неї постає як пророк. Доповідь п. Валявко викликала активну дискусію.

Доповідь Світлани Вільчинської мала темою «Філософсько-антропологічний зріз «шевченкізму» В. П. Петрова». На її думку цей «шевченкізм» згідно з В. Петровим спирається на кордоцентризм, особливе значення серця та відчуття, що виводиться ним від сковородинівського «відчуй і пізнай дійсне». Символ серця, згідно із доповідачкою, стверджує одиничне існування (екзистенцію) як ретранслятор повноти буття, яке протистоїть самотності, непевності та відчаю, але спирається на любов та надію, що стверджує особистісне начало. Заслуга В. Петрова є намагання показати нове місце і значення Шевченка на мапі естетичного процесу. У обговоренні доповіді Ярослава Стратія наголосила, що серце не є чуттєвий локус, але передусім духовна сфера та походить від біблійної і патристичної концепції «внутрішньої людини»

Виступ Бориса Попова «Мовно-канонічна функція поетичних творів Т. Шевченка» містив потужну методологічну компоненту, яка спиралася на розмежування мови і мовлення у Ф. де Соссюра. Описуючи мовні феномени, Б. Попов зауважив, що номінація, яка є первинна (поняттєва), вторинна (метафорична), має глибший вимір, ніж суто розмовна функція мови. Сучасна мовна теорія вбачає у мові передусім спосіб комунікації, що пов'язано і з соціальною теорією, яка відкидає поняття Генія на користь дієвця. Натомість Геній встановлює мовний канон як невербальну і несвідому гру, яка формує мовлення та саму мову. Шевченко є таким генієм української мови, який власне здійснив мовно-свідомісне субстанціювання українського духу, що протиставився імперії та віднайшов власне місце. Відтак ми маємо проблему того, що в наш час «знати мову» стало квазізнанням, оскільки знання і чуття мовного канону стало рідкісним явищем.

Після обговорення цієї доповіді виступав Ігор Шудрик (Харків), який виголосив доповідь «Соціально-філософські погляди Шевченка», де виклав погляди Шевченка на політичну та соціальну дійсність, його ставлення та критику влади. Виступ І. Шудрика завершився розлогим обговоренням соціально-

філософських досліджень шевченкознавства та актуальних питань філософії у сучасності. Дискусії секції носили активний та діалогічний характер, де кожен виступ був вплетений у попередній, та робив власний внесок у загальне осмислення філософсько-антропологічних поглядів Шевченка.

Володимир Волковський,
*мол. науковий співробітник відділу історії філософії України
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАНУ*

Volkovskiy Volodymyr,
*Research Fellow at the Department
of the History of Ukrainian Philosophy
of Institute of Philosophy named
after Hryhorii Savych Skovoroda
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

Рецензія надійшла до редакції 13.11.13